

СЕКЦІЯ 5

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.22

СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ТРУДОВОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗВІЛЬНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Бортник С.М., к. ю. н.,
декан факультету № 2
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті, на основі аналізу норм чинного законодавства України та наукових поглядів вчених визначено, як співвідносяться норми трудового та адміністративного права в правовому регулюванні звільнення поліцейських. Для цього розглянуто окремі підстави звільнення поліцейських. Встановлено, що окремі підстави звільнення поліцейських зі служби, знайшовши свою правову деталізацію на рівні відповідного адміністративного акта, взагалі суперечать положенням трудових законів України.

Ключові слова: *підстави, звільнення, поліцейські, Національна поліція України, трудове право, адміністративне право.*

В статье, на основе анализа норм действующего законодательства Украины и научных взглядов ученых определено, как соотносятся нормы трудового и административного права в правовом регулировании увольнения полицейских. Для этого рассмотрены отдельные основания для увольнения полицейских. Установлено, что отдельные основания увольнения полицейских из службы, найдя свою правовую детализацию на уровне соответствующего административного акта, вообще противоречат положениям трудовых законов Украины.

Ключевые слова: *основания, увольнения, полицейские, Национальная полиция Украина, трудовое право, административное право.*

Bortnyk S.M. RATIO OF NORMS OF LABOR AND ADMINISTRATIVE LAW IN THE LEGAL REGULATION OF THE RELEASE OF POLICE OFFICERS

In the article, based on the analysis of the norms of the current legislation of Ukraine and the scientific views of scientists, it is determined how the norms of labor and administrative law in the legal regulation of the release of the police are correlated. For this purpose, separate grounds for the release of police officers are considered. It is established that the separate grounds for dismissal of police officers from the service, having found their legal detail at the level of the relevant administrative act, are in general contrary to the provisions of the laws of Ukraine.

Key words: *grounds, dismissal, police, National Police of Ukraine, labor law, administrative law.*

Постановка проблеми. Проїшовши відбір до органів Національної поліції України, громадянин набуває нового правового статусу – поліцейського, реалізувавши при цьому своє право на працю. З цього моменту розпочинається його шлях безпосереднього проходження служби в поліції. На цьому шляху можуть мати різні аспекти проходження служби, настання яких пов'язано із зміною правового статусу поліцейського. При цьому в якості заключного етапу проходження служби в Національній поліції завжди слід розглядати звільнення зі служби, що є підставою для припинення службово-трудових відносин. Як у законодавстві, так і серед науковців з метою позначення припинення службово-трудових відносин використовується різна термінологія: «розірвання трудового договору», «припинення трудового договору», «припинення служби», «звільнення зі служби». Отже, співвідношення норм трудового й адміністративного права в правовому регулюванні звільнення зі служби поліцейських ми будемо розглядати, спираючись на підстави для прийняття такого рішення компетентним суб'єктом.

Стан дослідження. Окремі питання звільнення поліцейських розглядали у своїх роботах: Є.Ю. Подорожній, Л.В. Могілевський, О.А. Абрамова, Д.Н. Бахрах, Р.І. Денісов, В. О. Дроздов, Н. І. Єропкін, Т.В. Іванкіна, Т.А. Іванова, А.П. Коренев, В. Г. Кутушев, В. В. Лазарев, О.В. Лаврінченко, Е. А. Правдіна, М. А. Покровська, А. І. Ставцева, В.Н. Толкунова, Н.А. Чередніченко, Б.І. Сташківа, П.Д. Пилипенко та багато інших. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, недостатня увага була приділена співвідношенню норм трудового та адміністративного права в правовому регулюванні звільнення поліцейських.

Саме тому **метою статті** є: розглянути співвідношення норм трудового та адміністративного права в правовому регулюванні звільнення поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що звільнення зі служби в органах Національної поліції може наступати з різних причин, однак в рамках нашого дослідження ми розглянемо ключові із них. Так, однією з підстав звільнення поліцейських зі служби є закінчення строку контракту про про-

ходження служби в поліції [1]. Така ж сама підстава звільнення відображена й у трудовому законодавстві. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 36 КЗпП України підставами припинення трудового договору є закінчення строку його укладання, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна з сторін не поставила вимогу про їх припинення [2]. Слід відмітити, що в Положенні про проходження служби не використовується термін «контракт», а, як і в трудовому законодавстві, мова йде про договір. Зокрема, відповідно до підп. «г» п. 62 наведеного правового акта звільнення осіб рядового і начальницького складу зі служби провадиться за вислугою строку служби, передбаченого договором, якщо особи рядового та молодшого начальницького складу не виявляють бажання продовжувати службу [3]. Отже, в черговий раз спостерігаємо не вірне використання термінології на рівні адміністративного акта, що визначає правові підстави проходження служби в Національній поліції України, що, в свою чергу, свідчить про необхідність його скасування із одночасним прийняттям нового акта.

Строки укладення контракту про проходження служби в поліції визначені в ст. 63 Закону України «Про Національну поліцію» й, як слідує з аналізу даної норми, встановлюються по відношенню до певної категорії осіб. Так, контракт про проходження служби в поліції укладається: 1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, – одноразово строком на два роки без права продовження; 2) з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – на час навчання; 3) із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установах, вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, і керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ – на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін; 4) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установах, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, і прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років; 5) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років [1]. Таким чином, однією з підстав звільнення зі служби поліцейських є закінчення строку контракту про службу в поліцію. Такий строк має персоніфікований характер і встановлюється по відношенню до окремо взятої особи в залежності від її правового статусу. Дана підстава звільнення зі служби в поліції знайшла своє відображення як в нормах трудового, так й адміністративного права.

Наступною підставою звільнення поліцейських зі служби є хвороба, наявність якої призвела до непридатності до служби в поліції, що підтверджено рішенням медичної комісії. Така підстава звільнення зі служби в поліції регламентована п. 2 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію» [1]. У трудовому законодавстві зазначена підстава для припинення трудових відносин може бути застосована з ініціативи працівника. Зокрема, з аналізу ст. 39 КЗпП України слідує, що строковий трудовий договір підлягає розірванню достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, що перешкоджає виконанню роботи за договором [4]. Із цього приводу слід зазначити, що до працівників поліції висувуються більш суворі вимоги щодо стану їх здоров'я, а тому наведена підстава для звільнення зі служби в поліції може бути ініційована будь-якою стороною службово-трудова відносин. Більш детально вона регламентована в Положенні про проходження служби. Аналіз зазначеного акта адміністративного законодавства свідчить про те, що поліцейські можуть бути звільнені в запас Збройних Сил, тобто з постановкою на військовий облік: 1) через хворобу – в разі визнання їх непридатними до військової служби в мирний час (у військовий час – обмежено придатними 2-го ступеня) за рішенням військово-лікарської комісії; 2) через обмежений стан здоров'я – у разі визнання їх придатними до військової служби поза строем у мирний час (у військовий час – обмежено придатними 1-го ступеня) за рішенням військово-лікарської комісії при неможливості використання їх на службі в зв'язку з відсутністю відповідних вакантних посад. Окрім цього, поліцейські можуть бути звільнені у відставку, тобто без постановки на військовий облік, у разі визнання їх непридатними до військової служби за рішенням військово-лікарської комісії, винесеним до звільнення особи із служби [3].

Як слідує з аналізу наведених положень, провідне місце у вирішенні питання щодо звільнення поліцейського зі служби в поліції у зв'язку з хворобою посідає рішення медичної комісії. Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС України затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 3 квітня 2017 року № 285. З аналізу наведеного нормативно-правового акта слідує, що медичні комісії являють собою спеціальні підрозділи, що утворюються в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України та Національної гвардії України для проведення лікарської та військово-лікарської експертизи. У наведеному акті законодавства детально розкриваються: завдання, функції та повноваження медичних комісій; порядок та організацію їх діяльності; організацію проведення лікарської та військово-лікарської експертизи; проведення лікарської експертизи кандидатам на службу; проведення лікарської експертизи поліцейським. Окремим пунктом наводиться Перелік захворювань і фізичних вад, що перешкоджають проходженню служби в поліції, який було розроблено відповідно до вимог Міжнародної

класифікації хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я 10-го перегляду [5]. Окрім цього, питання пов'язані зі звільненням поліцейських зі служби за хворобою регламентуються такими адміністративними актами як:

- наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 листопада 2016 року № 1146, яким затверджено Порядок проведення обов'язкових попереднього і періодичних медичних оглядів (диспансеризації) у закладах охорони здоров'я МВС України, що визначає організацію в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України обов'язкових попереднього (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці або таких, де є потреба в професійному доборі та щорічному обов'язковому медичному огляді осіб віком до 21 року, військовослужбовців Національної гвардії України;

- наказ Міністерства внутрішніх справ України від 3 червня 2016 року № 462, яким затверджено Інструкцію про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС України, яка визначає організацію медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України та порядок прикріплення осіб на медичне обслуговування до закладів охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України;

- наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 грудня 2015 року № 1561, яким затверджено Порядок проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими, який встановив, що комплексний медичний огляд (диспансеризація) є медичним оглядом поліцейських, який проводиться протягом їх служби з метою активного спостереження за станом здоров'я та включає профілактичний медичний огляд, обов'язковий періодичний психіатричний огляд та обов'язковий профілактичний наркологічний огляд. У ході проведення таких оглядів може бути поставлено питання щодо придатності поліцейського до подальшого проходження служби.

Наступною підставою звільнення поліцейських зі служби в Національній поліції є досягнення встановленого законодавством граничного віку перебування на службі в поліції [1]. У трудовому законодавстві не встановлено такої підстави для припинення трудових відносин з працівником як досягнення ним граничного віку. Мова йде лише про те, що працівники мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, а також за вислугу років відповідно до закону (ст. 256 КЗпП України) [4]. Говорячи ж про граничний вік перебування на службі зазначимо, що для державних службовців такий вік відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону України «Про державну службу» становить 65 років, якщо інше не передбачено законом [6].

У наведеному випадку й прослідковується специфіка правового регулювання наведеної підстави звільнення поліцейських зі служби. Зокрема, буде передбачений менший

граничний вік перебування на службі поліцейських. Так, з аналізу ст. 76 (граничний вік перебування на службі в поліції) Закону України «Про Національну поліцію» слідує, що поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку. При цьому, особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку: до підполковників поліції включно – 55 років; полковники, генерали поліції – 60 років. Проте, в разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, виключно в разі якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаній посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби. У виняткових випадках керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до п'яти років [1].

У цьому контексті приходить відмічати невідповідність наведеним законодавчим приписам Положення про проходження служби, аналіз п. п. 5, 7 якого свідчить про наявність такого граничного віку перебування на службі: 1) для осіб рядового та молодшого начальницького складу – 45 років (чоловіки) та 40 років (жінки); 2) для осіб середнього, старшого та вищого начальницького складу, за винятком полковників міліції та полковників внутрішньої служби – 45 років, а полковників – 50 років; 3) генерал-майори міліції, генерал-майори внутрішньої служби, генерал-лейтенанти міліції та генерал-лейтенанти внутрішньої служби – 55 років, генерал-полковники внутрішньої служби – 60 років [3]. Співвідношення спеціальних звань міліції зі спеціальними званнями поліції наведено в п. 12 Розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, мова йде про наступну схему співвідношення спеціальних звань: рядовий міліції – рядовий поліції; молодший сержант міліції – капрал поліції; сержант міліції – сержант поліції; старший сержант міліції – старший сержант поліції; старшина міліції – старший сержант поліції; прапорщик міліції – старший сержант поліції; старший прапорщик міліції – старший сержант поліції; молодший лейтенант міліції – молодший лейтенант поліції; лейтенант міліції – лейтенант поліції; старший лейтенант міліції – старший лейтенант поліції; капітан міліції – капітан поліції; майор міліції – майор поліції; підполковник міліції – підполковник поліції; полковник міліції – полковник поліції; генерал-майор міліції – генерал поліції третього рангу; генерал-лейтенант міліції – генерал поліції другого рангу; генерал-полковник міліції – генерал поліції першого рангу [1]. Вважаємо, що не приведення приписів Положення про проходження служби у відповідність до наведеної вище схеми співвідношення спеціальних звань є суттєвим недо-

ліком правового регулювання даної сфери суспільних відносин.

Також слід відмітити, що в Положенні про проходження служби вказано, що звільнення зі служби може проводитися в запас Збройних Сил за вказаним вище граничним віком [3], що також суперечить приписам закону. Так, правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також визначає загальні засади проходження в Україні військової служби здійснюється Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» від 25 березня 1992 року. Відповідно до ст. 28 вищенаведеного нормативно-правового акта запас військовозобов'язаних поділяється на два розряди, що встановлюються залежно від віку військовозобов'язаних. Військовозобов'язані, які перебувають у запасі та мають військовий звання рядового, сержантського і старшинського складу, поділяються на розряди за віком: 1) перший розряд – до 35 років; 2) другий розряд – до 60 років. Особи офіцерського складу, які перебувають у запасі, поділяються на розряди за віком: 1) перший розряд: молодший офіцерський склад – до 45 років; старший офіцерський склад: майор (капітан 3 рангу), підполковник (капітан 2 рангу) – до 50 років; полковник (капітан 1 рангу) – до 55 років; вищий офіцерський склад – до 60 років; 2) другий розряд: молодший та старший офіцерський склад – до 60 років; вищий офіцерський склад – до 65 років. Граничний вік перебування в запасі другого розряду є граничним віком перебування в запасі й у військовому резерві. Військовозобов'язані жінки, незалежно від присвоєних їм військових звань, зараховуються до запасу другого розряду. Граничний вік перебування їх у запасі встановлюється 50 років [7]. Із чого слідує, що така підстава звільнення зі служби в поліції в запас Збройних Сил як досягнення граничного віку перебування на службі може бути застосована по відношенню не до всіх категорії осіб, що повинно бути відображено й у Положенні про проходження служби.

Однією з підстав звільнення поліцейських зі служби відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» є скорочення штатів або проведення організаційних заходів [1]. У трудовому праві наведена підстава звільнення або ж припинення трудових відносин отримала назву вивільнення працівників. Як зазначає І. А. Іоннікова під час дослідження особливостей правового регулювання розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, вивільнення працівників – це припинення трудових правовідносин з працівниками з ініціативи роботодавця в разі змін в організації виробництва та праці, в тому числі при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації, скороченні чисельності або штату працівників [8, с. 41]. Окрім цього, в юри-

спруденції вивільнення працівників розглядається як об'єктивне явище, яке становить сукупність відповідних соціально-виробничих та правових відносин і викликане нагальною потребою, з різних причин, вивільнення підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності та господарювання, від зайвої кількості працівників з метою підвищення ефективності праці та наступного перерозподілу робочої сили в межах галузі, регіону чи держави в цілому [9, с. 12]. Правові засади вивільнення працівників закріплено в ст. 49-2 КЗпП України, яка встановлює порядок такого вивільнення. Аналіз наведеної норми трудового законодавства свідчить про те, що аналогічні правила застосовуються й під час звільнення поліцейських зі служби.

Так, відповідно до ст. 68 (порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації) Закону України «Про Національну поліцію» в разі здійснення реорганізації, внаслідок якої на підставі відповідного наказу скорочуються посади в органі чи окремому підрозділі органу (закладу, установи) поліції, поліцейський, посада якого буде скорочена, має бути персонально письмово попереджений про можливе наступне звільнення зі служби в поліції за два місяці до такого звільнення. Поліцейський, посада якого була скорочена й якого не призначено на іншу посаду в поліції, після закінчення двомісячного строку з дня попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції має бути звільнений зі служби в поліції [1]. Із чого слідує, що в наведеному випадку Законом України «Про Національну поліцію» передбачено такий ж самий інститут вивільнення, який вже тривалий час існує в трудовому праві. А тому, з метою уніфікації законодавства вважаємо, що як в ст. 68, так і в п. 4 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію» мова повинна йти про вивільнення поліцейських зі служби як підставу їх звільнення з такої служби.

Висновок. Таким чином, співвідношення норм трудового й адміністративного права в правовому регулюванні звільнення поліцейських зі служби слід розглядати з урахуванням підстав для прийняття такого рішення компетентними суб'єктами. Зазначений нами перелік підстав звільнення зі служби в поліції не є вичерпним, однак їх повний перелік знайшов своє законодавче закріплення на рівні Закону України «Про Національну поліцію». У своїй більшості вони кореспондуються з нормами трудового законодавства. Проте, зустрічається й достатня кількість підстав звільнення зі служби поліцейських, які вступають у конфлікт із аналогічними положеннями трудового законодавства. Більш того, окремі з підстав звільнення поліцейських зі служби, знайшовши свою правову деталізацію на рівні відповідного адміністративного акта, взагалі суперечать положенням законів України. Це здебільш пов'язано із моральною застарілістю Положення про проходження служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національну поліцію : Закон України : від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України : від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50.
3. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів Української РСР : від 29 лип. 1991 р. № 114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/114-91-п>.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України : від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50.
5. Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України : від 3 квіт. 2017 р. № 285 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 41. – Ст. 1296.
6. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
7. Про військовий обов'язок та військову службу : Закон України : від 25 берез. 1992 р. № 2232-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1992. – № 27. – Ст. 385.
8. Іоннікова І. А. Правове регулювання розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. / Іоннікова Ірина Анатоліївна. – К., 2004. – 213 с.
9. Прудивус О. В. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за підставами організаційно-правового характеру : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. / Прудивус Олег Васильович. – Х., 2003. – 226 с.